

KONTRA FERENC

Privigyiek

I.

Anyám szerint a szegénység egyértelmű bizonyítéka volt, ha valahol hiányzott a függöny az ablakról. Mindjárt a szemközti házra gondoltam, ahová bármikor beláthattunk, mint valami színpadra, és a bent lévőket egyáltalán nem zavarta, hogy mások követhetik minden mozdulatukat.

– Illetlenség kilesni a szomszédokat – intett apám, mert őt sohasem érdekelték a szemközti események.

Én viszont egyre többször nézelődtem, mert szórakoztatott, és a hétköznapi előadásokat csak néhány vörös csalán zavarta az ablakban. Csupasz villanykörte lógott a plafonról a konyhájukban. A másik utcára néző ablakot rongypokrócok takarták, az lehetett a hálószobájuk. Sohasem láttam, hogyan nézhetett ki belülről, mert nem szelöltették. A homlokzatról nehezen lehetett eldönteni, hogy milyen színűre meszelték legutóbb, tenyérnyi darabokban hullt róla a vakolat, és legalább annyi rózsaszín folt terült el rajta, mint amennyi fűzőld vagy szilvakék. Verebek hada fészkelte a nádfedél alatt. A padláslyukon rendszerint egy háromszínű, tarka macska bámult kifelé, lusta volt és kövér, nem is nagyon lehetett másfelé látni, biztosan akadt elég egér a házban.

– Teszed le rögtön! Hányszor mondtam, hogy ne szedeged a száraz kutyaszart az udvaron! – ordított az asszony a kisebbik fiára, aki nem lehetett több háromévesnél. – Te nagy számár, hát nem látod, mit művel az öcséd? – vágta hátba a nagyobbik fiát, aki egy hógolyót szorongatott, és azt vizsgálgatta, elég sima-e már. Esze ágában sem volt a kisebbre figyelni, aki egyenként rakosgatott valamit a zsebébe, és azt mondogatta:

– Kakák, kakák, kakák.

Az idősebb fiát legtöbbször maga mellé ültette az apja. Ketten feszítettek a bakon, és a gyerek magának követelte a gyeplőt, élvezettel rángatta a lovak habzó szájvasát. Erőszakos természete volt. Még iskolába sem járt, mégis rendszeresen elverte diófabottal a nála egy fejjel magasabb szomszéd lányokat.

– Kénytelen voltam átmenni Privigyiekhez. Sejteted, hogy nem szívesen járok ilyenekhez látogatóba – mesélte anyámnak Julis szomszédasszony. – A nagyobbik fiuk ellopta a kislányom sálját. Odaszaladt hozzá fényes nappal, letekerte a nyakáról, és még pofon is vágta. Mondtam erre a lányomnak, ne légy ilyen pipogya, miért hagyta magad...

A környéket néha szórakoztatta, máskor bosszantotta, hogy Privigyi esténként leitta magát. Ilyenkor énekelt, ahogy a torkán kifért, és előjött táncos kedve. Az éjszaka csendjében tisztán hallatszott a kedvenc nótája: Szomszédasszony, füttyülök a lányára, inkább nézzem más partit a számára, hagyjon engem békében egy életre, maga és a kedves gyereke – csak ennyit tudott belőle, aztán kezdte újból előlről. Táncolt rá a sűrű hóesésben, mint valami elátkozott sámán, a kutyájával együtt kergette az öklömnyi pelyheket. Már besötétedett, és a vigadalomnak sehogy sem akart vége szakadni az udvaron. Vakkantva ugrándozott mellette a kutyája, azt hihette, hogy a játék neki szól, ilyen hiábavalóságot csak az ő kedvéért szoktak csinálni.

– A Julianna-nap a falu nemzeti ünnepe, nincs is olyan ház talán, ahol ne lenne legalább egy belőlük – mondta apám élcelődve, amikor elhaladt a házunk előtt a fogatlan harmonikás, szélesre húzta a hangszerét: Jöjj vissza hooooooooozzám, szeretném lázasan csókolni újra a szááááááád...

A küszöbről láttam, hogy anyám a szomszédasszonnyal szürcsöli szokásos délelőtti kávéját a konyhában. Levettem a kabátom az előszobában, kifűztem a fémkapcsos téli cipőmet, közben végighallgattam, hogy odabent miről folyik a szó: a vert falú ház, amelyben laknak, nem is az övék, korábban egy öregasszony lakott benne, kettégörnyedve járt, szél érte, és elköltözött két évvel ezelőtt a fiához. Meghalt, és másnap délután már megjelentek az örökösök Privigyiéknél, hogy mielőbb költözzenek el, mert el akarják adni a házat a kerttel együtt. Amíg élt az öregasszony, nem engedte, hogy másé legyen.

– Mit szólt ehhez Privigyi?

– Rájuk uszította a kutyáját.

– Még a laktórt sem tudják behajtani rajta.

Gúnyos kacagást hallottam a konyhából, és nem figyeltem tovább rájuk, mert sajnáltam Privigyiéket. Sokkal unalmasabb lesz, ha elköltöznek. Az örökösök mind hiénák.

Késő este jött haza Privigyi a kocsmából, biztosan otffelejttette a kockás nagykabátját, mert csak a térdig nyúlt sötétzöld pulóvere volt rajta. Egy hosszú után két rövidebbet lépett, és nem tudtam eldönteni, hogy ez most keringő, vagy ennyit ivott. Azt énekelte, hogy: Jöttél, ki tudja, honnan és merről, itt jársz már az én utamon, többé nem... nem... nem... itt megakadt, mint a karcolt régi lemez, és ismételte monoton tovább, egyre hangosabban: NEM, NEM, NEM! NEM, NEM, NEM, nem megyünk mi innen el, míg a házigazda minket furkósbottal ki nem ver.

Leskelődtem az ablakban, változott az események színtere. Ahogy belépett a férfi a konyhába, elordította magát, a szája nagy fekete folt lett a fején, ettől a felesége a két gyerekkel az ablak felé hátrált. Olyan látványt nyújtottak, mint a némafilmek szereplői, és a feliratok sem hiányoztak a jelenetekhez; a széles, durva gesztusokat nem lehetett félreérteni.

Privigyi egyetlen karcsapással lesöpörte az asztalról a vacsorát, mintha vízben úszott volna, úgy haladt előre. Valami paradicsomszós-féle vörösen csapódott szét a konyhaszekrényen. Felpattant az asztalra, és elkezdett táncolni. Nagy lendülettel csapkodta a vastag talpú gumicsizmáját az abroszra; a kettőt erre, kettőt arra ritmusára jártak a kezei is a levegőben a csupasz villanykörte körül. Néha beleütköztek, ettől kilendült, és a hintázó fény torz árnyékokat vetett a falra, mintha egy tehetetlen óriás kecmereggett volna a rádobott hálóban, amiből sehogyan sem tud kiszabadulni. Ahogy ingázott a villanyégő, hol jobbra, hol balra nyúlt el a falon az árnyék.

A táncba pedig nemhogy belefáradt volna, hanem ellenkezőleg: egyetlen rántással kibújt a pulóveréből, és csíkos ingben járta tovább, egyre magasabbra emelte a lábait, a plafonig szökdelte, nem félt, hogy leszakad az asztal, tátogott a szája, valami vidám nóta lehetett, arca fénylett az izzadságtól. Egyetlen ugrással a tűzhelyen termett, ott folytatta a táncot. Vastag gumicsizmája hirtelen olvadni kezdett a platnin. Nyúlott, mint a kátrány, ahogy ritmusra emelte hol az egyik, hol a másik lábát; nyúlott a gumi, mintha sűrű, fekete rétestésztát dagasztana.

Szája egy nagy JAJ!-t formált, alaposan megégethette a talpát, mert nyomban legyrott a tűzhelyről. Lerángatta füstölgő csizmáit, és a két ellentétes sarokba hajította

őket. Ezzel kitombolta magát. Lerogyott a székre. A felesége mintha erre a pillanatra várt volna, elsurrant a háta mögött a két gyerekkel. Elvitte őket aludni. Később visszajött, és kinyitotta az ablakot. Füst kavargott a csupasz égő alatt. A férfi feje lebukott a széken, szemlátomást elálmosodott.

Az árnyékóriással álmodtam, akit szűk ketrecbe zártak, nem tudott kiszabadulni, hiába erőlködött, hatalmas lakat lógott a rácson, rozsdás lánc fogta körül, azonosultam a sorsával; összegörnyedtem, beszorultam a takaró alá, nehezen kaptam levegőt, melegem lett. Arra riadtam fel, hogy szokatlan zsvivaj hallatszik az utcáról: kétségbeesett kiáltások, csörgés, mintha elszabadult volna az árnyékóriás, és a falubelieket hajkurászna odakint.

– Mégsem álmodtam – ültem fel az ágyon.

Belehasított a sziréna az éjszakába. Tudtam rögtön, miről van szó: kézzel tekerék, úgy nézett ki, mint egy nagyobbfajta diódaráló, és ahogy felgyorsult, mindjobban felpörgött a kése, amivel levegőt szeltek, egyre hangosabban szólt, elnyújtott gyermek-sírásra emlékeztetett. Végigfutott a hangjától a hátamon a hideg. Egyszeriben elpárolgott a szemem elől az árnyékóriás.

Kilestem az ablakon. Nem akartam elhinni, amit láttam. Biztosan rossz helyen ébredtem fel! Mi nem itt lakunk, és az sem a szemközti ház. A szél felkapta az utcát, és álomban lerakta. Tovább sivított a tűzoltószertárból a sziréna, darabokra hasogatta az éjszakát. Odaát a nádtetőt kétfelől sárga lángok szegélyezték, vörös kardokban végződtek, melyek a csúcs felé csapkodtak. Fönt az ég olyan volt, mint a folyó, visszatükrözödtek benne a fényes láng hullámok. Megvilágította lent az embereket a tűz, sietve bútorokat mentettek ki, vödörket adogattak egymásnak, ruhákat dobáltak ki az ablakon keresztül a hóra.

– Szakad a tető, azonnal gyertek ki. Kifelé! – ordított a tűzoltóparancsnok.

Mire felöltöztem, apám már letette a vödört a küszöbre, és visszafordított, mondván:

– Nincs ott semmi látnivaló!

– A lovak is bennégték?

– Kitértek az istállóból maguktól, amikor megéreztek a füstöt. Kinn álldogálnak a kertben.

Másnap reggel olyan volt Privigyéi háza, mint egy kimúlt óriás, feketén szétterült a földön. Alltak ugyan a szétáztatott falak, de a tető helyén a kert gyümölcsfái látszottak, melyekre sohasem nyílt ilyen rálátás. Ütött-kopott szekrények, szétesett ágyak, összetört székek, dunnával megrakott szénáskosarak süllyedek az üszkös hóban az udvaron; belepte őket a pernye. A kutya keresett valamit a nádtörmelék alatt.

Privigyi nyugodtan, módszeresen tornyozta fel a holmit a kocsin, ügyelt rá, hogy szorosan rögzítse a rakományt, köteleket hurkolt körbe. Egyedül pakolt, senkitől sem kért segítséget. Felült a bakra a család: a nagyobbik fiút középre vették, a kisebbet pedig az ölébe ültette az anyja. Egymáshoz szorulva még kisebbek lettek. Nehezen lendült ki a sárból a kocsi. A két szürke inai megfeszültek, belenyerítettek a levegőbe, lehetünk sokáig meglátszott, lebegett előttük, mutatva az utat.

– Gyí, Sári, gyí! – hallatszott az utcáról Privigyi rekedt hangja.

Az asszony nagykedővel kötötte be a fejét. A gyerekek arcán keserű közöny ült. Nem is bánták, hogy örökre elköltöznek innen, ahol becsukódtak előttük a kapuk, ahol eltették előlük a játékokat. Kedvük sem volt hátrapillantani a házra, nem is láthaták volna a rakománytól, amely végigdöcögött a kihalt utcán. Csípős szél sziszegett, és az ablakból nézték mások is, hogyan távolodnak el.

II.

Vártam minden évben, hogy megnézhessem a bőség oltárát a darázi templomban. Többen jöttek a visszhangos falak közé ezen a csendes ünnepen, mint máskor: a családok elhozták azt, amiből a legszebb, a legnagyobb termett a földjükön abban az évben. Legfélétebb terményeiket kosarakban és házi szőttesekben helyezték az oltár elé, gazdag csendéletet alakítottak így ki. Nem őrizte senki, csak az oltárról letekintő szentek, mégsem nyúltak a hívek a zsebbe kívánczító körtékhez és birsalmákhoz. A sárga barázdás sütőtököt felemelni is megerőltető lehetett, a marharepa nyugodtan bekerülhetett volna a világban jegyzett rekordok közé. Kis kalászokat kötöttek össze vörös szalaggal, a kukoricacsövek mintha nem is a Péter-templom magányos mezején nőttek volna félkarnyira; de akadt ott bab szárazsul, vörös vasrózsák, óriásra nőtt krumpli és zeller, mégis a legtöbb volt a szőlő, nagyszemű, kilós fürtök.

– Megismered a mi királynőnket? – kérdezte a nagyanyám.

Persze, hogy rámutattam mindjárt, jól emlékeztem rá. Azon az estén tették félre a zománctányes fűrtöt a szakajtóba, amikor megérkeztem, és nagyon büszke voltam arra, hogy a mi termésünk is ott van a többi között.

Mindenszentek napján a templom ajtaja nyitva állt, bent önmagát tagadta az idő. Élet és halál körforgását jelképezte a csendélet, amiért érdemes kibomlani és elnyílni, amiért újra haza kell térni; s ha az érzésnek marasztaló karjai lennének, az áldáshoz válna hasonlónvá, mely csendként szítál a magasból, ahol az oltár örök fiatal madonna-szobra áll.

– Egyszer mindenkit elvisz magával az árnyékóriás – gondoltam magamban.

Messziről úgy feketéltettek a temetőben a nagykendők, mint a hollószárnyak. Nagyanyám habos fehér krizantémcsokrait vittük, meg sodort szirmú dáliákat, melyeket leszedett jóval korábban a völgyi köd elől, hogy szépek maradjanak halottak napjára, amikor felveszi ünneplő ruháját a temető.

– Fekete márványt akart az apám, mert az örökre megmarad. Azt mondta, magas legyen, hogy akkor is megtaláljuk, ha körülötte mindent felver a gaz. Félretette rá a pénzt még életében – mondta a nagyapám, amikor az ismerős sír elé értünk. Sárga dáliát és fehér őszirózsát tettünk rá.

Nagyszüleim csendben, összekulcsolt kézzel elmondtak egy-egy imádságot a sírok előtt. Előre megbeszélték, melyik csokor kire illik.

– Egyedül is megtalálnád őket? – kérdezte a nagyanyám.

– Igen.

– Akkor jövőre majd te vezetsz bennünket, hogy lássam, senkit sem felejtettél el. Mert csak mások emlékezetében élhetünk tovább – mondta a nagyapám. Mélyen a szemembe nézett, visszatükröződtek benne a felettünk keringő fekete madarak.

Megkondult a temető mellett a templom harangja, emlékezésre szólította a híveket. Gyertyák erdejében álltunk.

– Mi bemegyünk a templomba. Te maradhatsz itt addig. Majd találkozunk fél óra múlva ott, a kovácsoltvas kapunál – mutatott nagyanyám a gesztenyesütő felé.

Tudták, hogy jobban szeretnék a gledícsiafákhoz menni, mint a papot hallgatni. A hosszúkás, barna termések messziről látszottak. Végigmentem a temetőn. Árok választotta el a fasort az úttól. Abban az évben bőségesen termett a gledícsia, az alsó ágakat kényelmesen elértem. A barna héj alatt sárgászöld volt a húsa, és az íze semmi máshoz nem hasonlított, a különlegessége miatt szerettem. Teleraktam vele a zsebeimet.

Visszafelé nézegettem sorban a kriptákon a képeket: idősek és fiatalok tekintete nézett vissza rám, mintha számon tartottak volna minden látogatót. Megtorpantam egy kislány sírja előtt, hosszú fekete hajába szalagot kötöttek. Nem tudtam róla lenni a szemem, alatta a halmot nefelejcsokrok borították.

– Megfagyott egy éjszaka – mondotta mögöttem egy hang.

– Miért fagyott meg? – fordultam hozzá.

– Amálkának hívták. Nem volt, aki betakarja. Ezüstruhával borította be a hó. Hiába melengették a cserépkályha mellett. Kék szemén megfagyott a könny.

A párás délután elnyelte a távolságokat. Kásásszürke légfalak keretezték a parcellákat. Varjak szóródtak szét mint tétova emlékezők. Erdőnyi gyertyacsonkok pislogtak a ködösödő tájban. Halk szóval köszöntek egymásnak az elmenők, kezükben ellobbant a gyufa. Mintha a krizantémok savanykás illatától lettek volna szomorúak. Szótlanság bujkált a hangok között. A látogatók ünnepi öltözékben rótták le kegyeletüket. Egész családok jöttek, mindegyikük kezébe jutott egy-egy csokor. A férfiak mintha lapát helyett vitték volna, rosszul állt nekik.

– Akikre nem hoztak semmit, azok most a legárvábbak – mondta az egyik asszony.

– A fejfákba ilyenkor lélek költözik – mondta a másik.

A kapu felé tartottam, ahol a nagyszüleimmel kellett találkoznom. Előttem egy család sétált, nem siettek, csendben követte őket a sápadt ünnep. Ködösebb lett a délután. Mindenféle hangok keveredtek, talán a holtak is közbeszóltak. Ahogy elnéztem őket, ismerősnek tűnt nekem ez a család. De túlságosan jólöltözöttek voltak, más-milyennek ismertem őket... A férfi sötétbarna öltönyt viselt, a felesége pedig elegáns galamszürke kosztümöt. Megálltak a kereszt előtt. Az asszony elővett a táskájából egy gyertyát, és meggyújtotta. Nézték néhány percig, ahogy az ő lángjuk is összeolvad a többivel.

A kapunál az apa két adag sült gesztenyét vett a gyerekeknek. Kihuny a parázs a négy lábú bádogsütő alatt. Pokróc vigyázta a gesztenyék melegét. Újságpapírból tekert tölcsezt a cukrász. Fekete kezéről szitált a korom.

– Addig jó, amíg meleg – mondta az asszony.

Meg is kóstolták, miközben a parkoló felé mentek. Végigsétáltak a kocsik előtt. Találgattam, melyik lehet az övék. Járművek torlódtak össze kényszerű rendetlenségben az árokparton. A sok látogató miatt a szemközti ház sor előtt is autók sorakoztak. A család egy piros traktor mellett állapodott meg: két kisebb kerék elöl, két nagyobb hátul, felül pedig az üvegablakos vezetőkabin. A férfi felnyúlt, hogy kinyissa az ajtót. Feltette előbb a kisebbik fiát, négyéves forma volt, kabátja kissé kopottnak és régi divatúnak látszott, biztosan a bátyjától maradt rá. Felnyújtotta neki a gesztenyét, aztán a nagyobbik fiát emelte fel. Ő volt az, akivel nem volt szabad játszani, aki ellopta a szomszéd lány sálját. Alig ismertem Privigyiékre. Mintha nagyon régen lett volna a szirénahangos éjszaka, amikor a szomszédunkban leégett a házuk. Elköltöztek, és nem hallottunk róluk semmit. Gondolkodtam, mitől változtak meg ennyire, hiszen azelőtt rendes ruhájuk sem volt, nemhogy traktoruk. Privigyi abbahagyta az ivást, állapítottam meg, és ez mindannyiukon meglátszott.

Otthonosan ültek fenn az üvegkalitkában. Melléjük telepedett az asszony, megigazította a szoknyáját, nehogy meggyűrdjön, hátával az oldalsó ablaknak dőlt. Végül a család fő is elhelyezkedett a kormánykerék mellett, és beindította a motort. Füstjeleket küldött pöfögve az égbe a motorház tetejéből kiálló kipufogó. Feltűnt a traktor

tisztasága. Túltett sok személyautón a temető előtt. Nem tapadtak sárcsomók a kerekre, látszott, hogy a gazdája szépen karbantartja a járművét. Bent türelmesen várt a család, tétován pillantgatva szét, amíg gőzölögve bemelegedett a motor, és mozdultak a kerek.

Amikor felhajtottak az országútra, észrevettem, hogy hiányzik a hátsó szélvédő. A hidegtől jobban összehúzták magukat. Csípős szél sziszegett az úton. A látóhatár beleveszett az égbe, és a traktor arra folytatta útját, ahol az angyalok laknak hosszú, fényes felhők között.

